

Sygn. akt II CSK 35/13

POSTANOWIENIE

Dnia 30 października 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Henryk Pietrkowski (przewodniczący)

SSN Anna Kozłowska

SSN Dariusz Zawistowski (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku S. R.
przy uczestnictwie R. S. i in. ,
o stwierdzenie nabycia spadku,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 30 października 2013 r.,
skargi kasacyjnej uczestnika postępowania R. S.
od postanowienia Sądu Okręgowego w P.
z dnia 25 lipca 2012 r.,

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 22 września 2011 r. Sąd Rejonowy w S. stwierdził, że spadek po W. B., zmarłym dnia 6 kwietnia 1977 r. w J., na podstawie ustawy nabyli: żona F. B. w 1/4 części udziału spadkowego oraz dzieci: [...] w 3/32 części każde z nich; przy czym wchodzące w skład spadku gospodarstwo rolne nabyli F. B. w 1/4 części udziału spadkowego oraz [...] w 3/24 części każde z nich. Ponadto Sąd Rejonowy stwierdził, że spadek po F. B., zmarłej dnia 2 listopada 1987 roku w S., na podstawie ustawy nabyły dzieci [...] w 1/8 części udziału spadkowego każde

z nich oraz wnuki (dzieci wcześniej zmarłej córki C. L.) [...] w 1/40 części każde z nich, z tym, że wchodzące w skład spadku gospodarstwo rolne nabyli: [...]w 1/7 części każde z nich oraz [...] po 1/14 części udziału spadkowego; małoletnie w chwili otwarcia spadku [...] nabyły spadek z dobrodziejstwem inwentarza.

Sąd Rejonowy to rozstrzygnięcie oparł na następujących ustaleniach: Spadkodawca W. B. zmarł 6 kwietnia 1977 r. a spadkodawczyni F. B. w dniu 2 listopada 1987 r. W. B. pozostawił jako spadkobierców żonę F. B. oraz 8 dzieci: [...]. Spadkodawczyni F. B. w chwili śmierci była wdową i pozostawiła 7 dzieci: [...] oraz wnuki (dzieci zmarłej wcześniej córki C. L.) [...].

Dnia 7 października 2007 r. zmarła córka spadkodawców H. W., pozostawiając jako spadkobierców dzieci: [...] oraz wnuki (dzieci jej zmarłej córki K. D.) [...].

W skład spadku po W. i F. małż. B. wchodzi nieruchomości rolne na prawach wspólności ustawowej małżeńskiej, położona w J., stanowiąca działki o nr 240 i 32/2 o łącznej powierzchni ok. 4,94 ha.

Spadkobiercy W. B., posiadali w większości kwalifikacje do dziedziczenia gospodarstwa rolnego. Jedynie córki E. D. i C. L. na moment otwarcia spadku nie pracowały w gospodarstwie rodziców lub innym gospodarstwie rolnym. E. D. pracowała na roli do lat 60-tych, a po wyprowadzeniu się od rodziców nie posiadała własnego gospodarstwa rolnego. Nie miała też kwalifikacji rolniczych. Podobnie C. L., która pracowała w gospodarstwie rolnym rodziców jedynie do czasu zamążpójścia w latach 60-tych, następnie wyprowadziła się od rodziców i w późniejszym okresie nie pracowała na roli i nie posiadała własnego gospodarstwa rolnego. Wnioskodawczyni S. R. ukończyła w 1979 r. kurs rolniczy, a ponadto pomagała rodzicom w prowadzeniu ich gospodarstwa. W późniejszym czasie prowadziła także własne gospodarstwo rolne. Kwalifikacje rolnicze posiada także C. B. (ukończył kurs rolniczy), podobnie jak reszta rodzeństwa, pracował on w gospodarstwie rodziców, a następnie we własnym gospodarstwie od 1978 r. B. G. wprawdzie nie ma wykształcenia rolniczego, jednak jest od 1973 r. współwłaścicielką, na zasadach wspólności majątkowej, własnego gospodarstwa rolnego, a wcześniej pomagała rodzicom i przez całe życie zajmowała się rolnictwem. T. B. mimo braku wykształcenia rolniczego pracował w gospodarstwie

rodziców a po wyprowadzeniu się od nich ok. 1966 r., przyjeżdżał pomagać w prowadzeniu gospodarstwa aż do śmierci matki. K. S., podobnie jak rodzeństwo, do czasu pozostawania w domu rodziców pomagała im w prowadzeniu gospodarstwa rolnego, a w późniejszym okresie pracowała we własnym gospodarstwie oraz w gospodarstwie rodziców (zajmowała się nim, a po śmierci matki w 1987 r. przejęła je fizycznie). Także H. W. uczestniczyła w pracy w gospodarstwie rolnym jej rodziców. Nawet po wyprowadzeniu się z rodzinnego domu nadal czynnie uczestniczyła w prowadzeniu gospodarstwa rodziców, aż do śmierci jej matki w 1987 r. Ponadto według oświadczeń uczestników postępowania posiadała stosowne kwalifikacje rolne.

Dzieci zmarłej w 1986 r. C. L. nie pomagały w codziennym prowadzeniu gospodarstwa rolnego dziadków. Rodzina L. mieszkała w mieście i C. L. nie pracowała już w rolnictwie i nie pomagała, choćby doraźnie, swoim rodzicom. Dzieci C. L. nie posiadały także kwalifikacji rolniczych. Natomiast dwójka z nich, B. W. i A. K. na moment otwarcia spadku po F. B. były małoletnie.

Całe rodzeństwo B. z racji wychowywania na wsi czynnie uczestniczyło w pracach w spadkowym gospodarstwie. Wszyscy z nich, poza C. L. i E. D., po usamodzielnieniu się także prowadzili gospodarstwa rolne i posiadali na dzień otwarcia spadków po F. B. i W. B. status rolników. Zdaniem Sądu Rejonowego drugorzędne znaczenie miało posiadania przez nich bądź nie wykształcenia rolniczego. Ustawowe kryteria dziedziczenia gospodarstwa rolnego spełniły tylko dwie córki C. L.: B. W. i A. K., gdyż w dacie otwarcia spadku po F. B. były małoletnie. Jako podstawę prawną rozstrzygnięcia Sąd Rejonowy wskazał art. 931 k.c. w zw. z art. 1059 § 1 k.c. w brzmieniu obowiązującym w dacie otwarcia spadków.

Sąd Okręgowy w P. postanowieniem z dnia 25 lipca 2012 r. oddalił apelację wniesioną przez R. S. oraz K. S. Uznał, że Sąd Rejonowy dokonał prawidłowych ustaleń faktycznych dotyczących kręgu spadkobierców powołanych do dziedziczenia na podstawie ustawy oraz okoliczności decydujących o uprawnieniach do dziedziczenia gospodarstwa rolnego po W. B. i F. B. Sąd Okręgowy wskazał, że zgodnie z poglądami prezentowanymi w piśmiennictwie i judykaturze spadkobierca urodzony i wychowany w rodzinnym gospodarstwie

rolnym, wykonujący w nim przez wiele lat wraz z pozostałymi członkami rodziny prace przy produkcji rolnej i w obejściu gospodarskim, ma umiejętności praktyczne potrzebne do prowadzenia gospodarstwa rolnego i na mocy art. 1059 pkt 2 k.c. posiada kwalifikacje do dziedziczenia takiego gospodarstwa także wówczas, gdy pracował również poza rolnictwem, wyprowadził się z gospodarstwa i w chwili otwarcia spadku nie pracował już w żadnym gospodarstwie rolnym.

Postanowienie Sądu Okręgowego zaskarżyli skargą kasacyjną K. S. oraz R. S. Skarga K. S. została odrzucona postanowieniem z dnia 27 czerwca 2013 r. Skarga kasacyjna R. S. została oparta na podstawie naruszenia prawa materialnego. Skarżący zarzucił w niej naruszenie art. 1059 pkt 2 k.c., w brzmieniu obowiązującym przed 1 października 1990 r., przez jego wadliwe zastosowanie. Wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia oraz poprzedzającego go postanowienia Sądu pierwszej instancji i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji lub ewentualnie Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z brzmieniem art. 398¹³ § 2 Sąd Najwyższy jest związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia, a skarga kasacyjna jest rozpoznawana w granicach jej podstaw (art. 398¹³ § 1 k.p.c.). W rozpoznawanej sprawie spór dotyczył jedynie kręgu spadkobierców uprawnionych do dziedziczenia gospodarstwa rolnego wchodzącego w skład spadku. Sąd Okręgowy podzielił ustalenia Sądu pierwszej instancji i przyjął, że wszystkie osoby, na rzecz których stwierdzono dziedziczenie gospodarstwa rolnego na dzień otwarcia spadków posiadały praktyczne kwalifikacje rolnicze wynikające z pracy w spadkowym gospodarstwie rolnym, a w przypadku części uczestników postępowania także kwalifikacje wynikające z ukończenia przez nich odpowiednich kursów rolniczych bądź prowadzenia własnego gospodarstwa rolnego. Podstawa skargi kasacyjnej została oparta o stwierdzenie, że Sąd Okręgowy oceniając istnienie podstaw do dziedziczenia gospodarstwa rolnego wadliwie zastosował art. 1059 pkt 2 k.c. w brzmieniu obowiązującym po dniu 1 października 1990 r. To stwierdzenie nie znajduje uzasadnienia. Sąd Okręgowy w uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia nie wyraził oceny, że odstępuje od oceny prawnej przyjętej przez Sąd Rejonowy, zgodnie z którą w sprawie miały

zastosowanie przepisy kodeksu cywilnego w brzmieniu obowiązującym na dzień otwarcia spadku odpowiednio po W. B. (data 6 kwietnia 1977 r.) i F. B. (data 2 listopada 1987 r.). Odwołanie się przez Sąd Okręgowy do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 4 października 2002 r. (III CKN 135/01), wydanego na gruncie art. 1059 pkt 2 k.c. - według jego brzmienia obowiązującego istotnie po dniu 1 października 1990 r.- nastąpiło jedynie w celu dokonania oceny posiadania przez spadkobierców kwalifikacji rolniczych uprawniających do dziedziczenia gospodarstwa rolnego i nie uzasadniało zarzutu zastosowania niewłaściwego prawa materialnego (w brzmieniu obowiązującym po otwarciu spadku). Wymaga jednocześnie podkreślenia, że powyższe stanowisko Sądu Okręgowego, ograniczające się do oceny samego posiadania przez uczestników postępowania wymaganych przez przepisy o dziedziczeniu gospodarstw rolnych kwalifikacji rolniczych, było uzasadnione uwzględniając podobieństwo regulacji w tym zakresie. Według brzmienia art. 1059 pkt 2 nadanego przez ustawę z dnia 28 lipca 1990 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 55, poz. 321) do dziedziczenia gospodarstwa rolnego powołane były osoby, które w chwili otwarcia spadku między innymi stale pracują bezpośrednio przy produkcji rolnej lub mają przygotowanie zawodowe do prowadzenia produkcji rolnej. Obowiązująca poprzednio wersja tego przepisu (istotna z punktu widzenia dziedziczenia po F. B.) przewidywała, że gospodarstwo rolne dziedziczą osoby odpowiadające warunkom wymaganych do nabycia własności nieruchomości rolnej w drodze przeniesienia własności. Przepis ten odsyłał zatem do regulacji zawartej w art. 160 § 1 k.c., który odwoływał się do przesłanki stałej pracy w jakimkolwiek gospodarstwie rolnym przy produkcji rolnej. Z kolei art. 1059 § 1 k.c. w brzmieniu obowiązującym do dnia 6 kwietnia 1982 r., a zatem odpowiednio dla stwierdzenia nabycia spadku po W. B., uprawniał do dziedziczenia dzieci spadkodawcy, które bezpośrednio przed otwarciem spadku pracowały w jego gospodarstwie, prowadzą inne indywidualne gospodarstwo rolne, bądź też pracują w gospodarstwie rolnym swoich rodziców, małżonka lub jego rodziców. Podobieństwo tych przepisów zezwalało na uznanie, że takie w przypadkach w nich uregulowanych uzasadnione było odwołanie się do poglądu wyrażonego przez Sąd Najwyższy w powołanym wyżej postanowieniu z dnia 4 października 2002 r.

Z przyczyn wyżej wskazanych skarga kasacyjna była pozbawiona uzasadnionych podstaw i podlegała oddaleniu na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.

db